

10. PRAWA I OBOWIĄZKI OBYWATELSKIE KULTURA POLITYCZNA FORMY UCZESTNICTWA OBYWATELI W ŻYCIU PUBLICZNYM

<p>10. Prawa i obowiązki, cnoty obywatelskie, kultura polityczna. Formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje prawa i obowiązki obywateli, 2) wymienia cnoty obywatelskie i charakteryzuje wzór obywatela, 3) zna pojęcie „kultura polityczna”, 4) wymienia typy kultury politycznej 5) wymienia i charakteryzuje różne formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym państwa i społeczności lokalnej, np.: wybory, referendum, działalność w organizacjach politycznych i stowarzyszeniach
--	---

1. Prawa i obowiązki obywatela

Prawa i obowiązki obywateli - każde państwo demokratyczne gwarantuje obywatelom znaczny zakres praw i wolności obywatelskich oraz nakłada na nich pewne obowiązki.

Obowiązki obywatelskie – ogół konstytucyjnie ustanowionych nakazów dotyczących obywateli danego kraju.

Do podstawowych obowiązków obywateli polskich należy:

- ❖ Poszanowanie praw innych
- ❖ Przestrzeganie prawa
- ❖ Ponoszenie ciężarów i świadczeń publicznych np. płacenie podatków
- ❖ Obowiązek wierności Rzeczypospolitej
- ❖ Obowiązek obrony kraju

Prawa, wolności obywateli polskich gwarantowane przez konstytucję.

<p>Prawa i wolności obywatelskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ochrona życia ▪ zakaz poddawania eksperymentom naukowym bez zgody osoby zainteresowanej ▪ zakaz stosowania tortur, kar cielesnych i okrutnego traktowania ▪ nietykalność i wolność osobista, ograniczenie wolności tylko na mocy decyzji sądu ▪ prawo do sprawiedliwego i jawnego procesu ▪ prawo do prywatności, wolność komunikowania się i nienaruszalność mieszkania ▪ swoboda poruszania się po terytorium kraju, prawo wyjazdu za granicę oraz wolność wyboru miejsca zamieszkania ▪ wolność sumienia i religii ▪ wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji
<p>Prawa i wolności polityczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wolność uczestnictwa i organizacji zgromadzeń publicznych ▪ wolność zrzeszania się ▪ dostęp do służby publicznej ▪ prawo do informacji o działaniu organów państwowych i samorządowych

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawo wyborcze i prawo udziału w referendum ▪ prawo do składania petycji i skarg
Prawa i wolności ekonomiczne, socjalne i kulturalne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prawo do własności i dziedziczenia ▪ prawo wyboru zawodu i miejsca pracy ▪ prawo do ochrony zdrowia ▪ prawo do nauki, która do 18. roku życia jest obowiązkowa, a w szkołach publicznych bezpłatna ▪ wolność twórczości artystycznej, badań naukowych i korzystania z dóbr kultury

2. Cnoty obywatelskie

Cnoty obywatelskie to wartości, którymi człowiek powinien się kierować w życiu publicznym. Cnoty składają się na wzór obywatela w państwie demokratycznym.

Współczesne cnoty obywatelskie:

- ❖ **Dyscyplina wewnętrzna** – uporządkowanie i determinacja w realizacji planów; umiejętność narzucenia sobie określonych planów działania oraz konsekwencja w ich realizacji, co wiąże się z odpowiedzialnością
- ❖ **Tolerancja** – poszanowanie i poglądów innych ludzi
- ❖ **Krytycyzm** – umiejętność dokonywania rozsądnych ocen rzeczy, zjawisk czy opinii. Umiejętność krytycznego myślenia pozwala wybrać te propozycje, które są najbardziej realne i mają niewiele wspólnego z demagogią
- ❖ **Odpowiedzialność za słowa** – świadomość konsekwencji swoich wypowiedzi
- ❖ **Uspołecznienie** – podejmowanie różnych inicjatyw społecznych, zainteresowanie problemami społecznymi i podejmowanie działań w celu ich przezwyciężenia. Jednym z takich działań jest **wolontariat** – świadoma i bezinteresowna działalność dla dobra innych. Największe polskie organizacje humanitarne działające na podstawie wolontariatu: Polska Akcja Humanitarna – Janina Ochojska, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy – Jerzy Owsiak, „Caritas” Polska, Krajowy Komitet Pomocy Dzieciom i Młodzieży

Wzór obywatela

3. Formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym.

Patrz temat 8. Demokracja bezpośrednia i pośrednia.

Formy samoorganizacji społeczeństwa

- **stowarzyszenia** - dobrowolna organizacja społeczna; samorządne, trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych, które samodzielnie określa swoje cele, program działania i strukturę organizacyjną, która skupia członków pracujących społecznie (np. Caritas Polska, PCK, PTTK)
- **fundacje** - organizacja ustanowiona przez założycieli dla realizacji określonych działań np. dla ochrony zdrowia, rozwoju nauki, oświaty, popierania współpracy młodzieżowej z zagranicą, ochrony środowiska itp. (np. Fundacja „Polsat”, Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży, Fundacja Jolanty Kwaśniewskiej „Porozumienie bez barier”, Fundacja Rozwoju Sztuki Filmowej, Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym, Fundacja „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”). Fundacja różni się od stowarzyszenia tym, iż każdy jej członek musi wnieść aport – czyli wkład finansowy.
- **ruchy społeczne** - zmierzają do przeprowadzenia zmian w danym społeczeństwie lub grupie. Celem ruchów społecznych jest ustanowienie nowego porządku. Ruchy społeczne nie mają

charakteru instytucji i brak im silnej organizacji wewnętrznej. Najczęściej rodzą się spontanicznie. (np. ruch antyglobalistów)

- **związki zawodowe** – masowe organizacje pracowników najemnych. Ich celem jest ochrona interesów pracowników, przede wszystkim poprawa warunków pracy i płacy. Tracą na znaczeniu w społeczeństwach, w których państwo zapewnia wiele świadczeń socjalnych. (np. NSZZ Solidarność)
- **partie polityczne** – organizacje obywateli skupionych wokół pewnego programu i założeń ideologicznych. Powstają one w celu zdobycia władzy lub przynajmniej wywarcia wpływu na rządzenie państwem (np. PIS, PO)

4. Kultura polityczna

Kultura polityczna jest zbiorem postaw, wartości i wzorów zachowań uczestników życia politycznego. Do kultury politycznej zalicza się następujące elementy:

- poznawczy – zainteresowanie polityką i wiedzę
- emocjonalny – sposób odnoszenia się i oceniania zjawisk społecznych
- wartościujący – przypisywanie znaczenia i nadawanie właściwej rangi poszczególnym sferom polityki
- normatywny – normy regulujące stosunki między podmiotami polityki
- wzory – modele i standardy uprawianej polityki
- cele polityki i motywacje uczestnictwa w polityce.

Politologia wyróżnia dwa **typy kultury politycznej**:

- **tradycyjny** - tradycyjna kultura polityczna opiera się na zasadach, które całościowo i sztywnie regulują życie polityczne społeczeństwa (np. w państwach totalitarnych)
- **pragmatyczny** – pragmatyczna kultura polityczna polega na praktycznym, elastycznym podejściu do polityki. Tego typu kulturę polityczną reprezentują wyspecjalizowane instytucje i grupy zajmujące się polityką (partie polityczne, grupy interesu, eksperci polityczni)

Kultura polityczna spełnia różne **funkcje w życiu politycznym**:

- daje poczucie tożsamości i przynależności do określonej wspólnoty politycznej
- zapewnia orientację w sferze polityki
- integruje społeczeństwo wokół uznawanych wartości i celów politycznych.

Kultura polityczna jest wynikiem uczestnictwa w życiu politycznym i edukacji politycznej. Dzięki temu są eliminowane negatywne skojarzenia (przymus, manipulacja, nieuczciwa gra polityczna) i następuje racjonalne odnoszenie się do polityki

Elementy kultury politycznej:

Płaszczyzna	Przedmiot analizy
intelektualna	wiedza o polityce, znajomość faktów i umiejętność ich rozumienia, zainteresowanie dla faktów politycznych
aksjologiczna	akceptowany układ wartości społeczno – politycznych, kryteria oceny polityki, sposoby budowania sądów wartościujących o treści i formach polityki
emocjonalna	przeżycia, orientacje psychologiczne i postawy wobec zjawisk lub wartości politycznie znaczących (np. patriotyzm, nacjonalizm, entuzjazm, sceptycyzm)
praktyczno - normatywna	uznawanie wzorów zachowań politycznych, reguły określające sposoby pełnienia roli politycznej (przywódcy, administratora, zwolennika, doradcy, przeciwnika politycznego) i sposoby wyrażania sprzeciwu lub poparcia

Postać i rola polityka

Obecnie funkcja polityka staje się zawodem. **Idealny polityk to polityk autonomiczny** – utożsamiający się ze swoimi wyborcami, ale mający również własne zdanie, **polityk filozof** – rozmiłowany w mądrości i mający świadomość, że własna wiedza zmniejsza liczbę doradców, a tym samym i kłopotliwych układów; **polityk globalista** – potrafiący wyjść poza procesy w mikroskali (lokalne, okręg wyborczy) – na rzecz procesów w mikroskali, globalnych – kraju, a nawet kontynentu i świata.

Max Weber wyróżnił 3 kategorie polityków:

- polityk okazjonalny – bierze udział w dyskusjach politycznych oraz w grze wyborczej
- polityk niezawodowy – traktuje politykę tylko jako pewien okres w swoim życiu
- polityk zawodowy – traktuje politykę jako zawód, który ma przynieść satysfakcję i pieniądze

5. Zasady kultury politycznej

- pluralizm polityczny – zapewnia różnym ugrupowaniom udział w sprawowaniu władzy
- poszanowanie dobra wspólnego przez partie polityczne i inne organizacje polityczne
- przestrzeganie reguł debaty publicznej. jej uczestnicy (politycy, dziennikarze, wyborcy) powinni wystrzegać się wrogości, która w przyszłości mogłaby wykluczyć możliwość współpracy
- kultura osobista – pomaga przy osiągnięciu porozumienia między przeciwnikami politycznymi
- istnienie i funkcjonowanie apolitycznych mediów publicznych i niezależnych mediów prywatnych gwarantują wszystkim zainteresowanym stronom udział w publicznej debacie
- społeczeństwo nie powinno popierać nietolerancji, nierzetelności, niekompetencji osób pełniących funkcje publiczne, a wręcz je potępia
- społeczeństwo powinno aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym
- obywatele powinni korzystać ze swoich praw w sposób racjonalny
- reguły życia publicznego powinny być przejrzyste – np. zasady finansowania partii politycznych, odpowiedzialności osób sprawujących władzę, funkcjonowania instytucji publicznych, prawa wyborczego, praw i obowiązków obywatelskich